

RAQAMLI VA YASHIL IQTISODIYOT DAVRIDA YOSHLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY FAOLLIIGI: FALSAFIY YONDASHUV

Xudoyberdiyev D. M.

Qarshi davlat universiteti

Kirish. XXI asr insoniyat taraqqiyotida raqamli texnologiyalar, ekologik barqarorlik, innovatsion mehnat bozori va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan davr sifatida namoyon bo'lmoqda. Bugungi kunda iqtisodiy rivojlanish faqat ishlab chiqarish hajmining ortishi yoki moddiy boyliklarning ko'payishi bilan belgilanmaydi. Aksincha, taraqqiyot inson kapitali, bilim, texnologiya, ekologik madaniyat, ijtimoiy adolat va mas'uliyatli iste'mol kabi omillar bilan chambarchas bog'liq holda baholanmoqda. Shu ma'noda raqamli va yashil iqtisodiyotning shakllanishi yoshlar oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda.

Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy munosabatlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishini anglatadi. Unda ma'lumot, bilim, tezkor aloqa, elektron xizmatlar, sun'iy intellekt, onlayn ta'lim, masofaviy mehnat va raqamli tadbirkorlik muhim o'rin egallaydi. Yashil iqtisodiyot esa iqtisodiy o'sishni ekologik xavfsizlik, resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va kelajak avlodlar manfaatlarini hisobga olish bilan uyg'unlashtiradi [1, 45]. Bu ikki yo'nalish bir-biridan ajralgan hodisalar emas, balki zamonaviy taraqqiyotning o'zaro bog'liq ikki strategik ustunidir. Yoshlar ushbu jarayonlarning eng faol subyekti hisoblanadi. Chunki ular yangilikni tez qabul qiladi, raqamli vositalardan foydalanishga moyil, ijodiy fikrlash va tashabbus ko'rsatish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligi o'z-o'zidan shakllanmaydi. U ta'lim, tarbiya, mehnat bozori, oilaviy muhit, mahalla, davlat siyosati, axborot maydoni va ma'naviy qadriyatlar ta'sirida rivojlanadi. Falsafiy yondashuv aynan shu murakkab bog'liqlikni chuqur anglashga yordam beradi. Yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligi deganda ularning jamiyat hayotida ongli, mas'uliyatli va tashabbuskor ishtiroki tushuniladi. Bunday faollik kasb tanlash, bilim olish, mehnat qilish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, jamoat ishlarida qatnashish, ekologik tashabbuslarni ilgari surish, raqamli texnologiyalardan foydali maqsadlarda foydalanish kabi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Falsafiy jihatdan bu hodisa insonning erkinligi, mas'uliyati, ehtiyoji, manfaatlari va qadriyatlari bilan bog'liqdir.

Inson faolligi har doim maqsadga yo'naltirilgan faoliyatda namoyon bo'ladi. Yosh inson o'z hayotiy maqsadini anglagan sari jamiyatdagi o'rini ham teranroq tushuna boshlaydi. Raqamli va yashil iqtisodiyot sharoitida yoshlar uchun eng muhim vazifa-texnologik yangiliklardan faqat iste'molchi sifatida emas, balki yaratuvchi, tashabbuskor va mas'uliyatli subyekt sifatida foydalanishdir. Masalan, yoshlar onlayn ta'lim platformalari orqali yangi kasblarni egallashi, elektron tijorat orqali tadbirkorlikni boshlashi, raqamli marketing xizmatlarini yo'lga qo'yishi yoki ekologik loyihalar uchun innovatsion yechimlar ishlab chiqishi mumkin.

Raqamli iqtisodiyot yoshlar mehnat madaniyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy mehnat tushunchasi bugungi kunda masofaviy ish, frilans, startup, IT xizmatlari, elektron boshqaruv, kontent yaratish, raqamli konsalting kabi yangi shakllar bilan boyimoqda. Bu jarayon yoshlarning iqtisodiy mustaqilligini oshiradi, ularga hududiy cheklavlardan chiqish imkonini beradi. Ayniqsa, qishloq hududlaridagi yoshlar uchun raqamli texnologiyalar orqali yangi ish o'rinlari va bozorlar ochilishi muhim ahamiyatga ega [2, 88-b.].

Biroq raqamli iqtisodiyot faqat imkoniyat emas, balki muayyan xavflarni ham keltirib chiqaradi. Internetga haddan tashqari bog'lanish, virtual muhitda vaqtni samarasiz sarflash, axborot xurujlari, yolg'on ma'lumotlar, raqamli tengsizlik va kasbiy moslashuv muammolari yoshlarning faolligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli yoshlarning raqamli savodxonligi texnik ko'nikmalar bilan cheklanmasligi lozim. U tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, axloqiy mas'uliyat, intellektual halollik va kiberxavfsizlik madaniyatini ham qamrab olishi zarur [3, 117-b.].

Yashil iqtisodiyot esa yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligiga ekologik mazmun beradi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, energiya tejamkor texnologiyalarni qo'llash, ekologik tadbirkorlik, organik mahsulot ishlab chiqarish, yashil transport va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish yoshlar uchun yangi faoliyat maydonlarini yaratadi. Bu yerda iqtisodiy manfaat ekologik mas'uliyat bilan uyg'unlashadi.

Falsafiy nuqtayi nazardan yashil iqtisodiyot inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarni qayta anglash zaruratidan kelib chiqadi. U insonni tabiat ustidan mutlaq hukmron kuch sifatida emas, balki tabiat bilan uyg'un yashashi lozim bo'lgan ongli mavjudot sifatida talqin etadi. Bunday yondashuv yoshlar tarbiyasida ekologik qadriyatlarning ahamiyatini oshiradi. Yoshlar tabiatga zarar yetkazmagan holda iqtisodiy faoliyat yuritishni o'rganishi kerak. Bu esa ularning dunyoqarashida "foйда olish" bilan "mas'uliyatni his etish" o'rtasidagi muvozanatni shakllantiradi [4, 63-b.].

Yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirishda ma'naviy qadriyatlar alohida o'rin tutadi. Chunki raqamli texnologiya yoki yashil innovatsiya o'z-o'zidan ijobiy natija bermaydi. Ularni qanday maqsadda, qanday axloqiy mezonlar asosida va kimning manfaatiga xizmat qildirish muhimdir. Agar yoshlar mehnatsevarlik, halollik, mas'uliyat, vatanparvarlik, tashabbuskorlik, ijtimoiy adolat va insonparvarlik qadriyatlariga tayansa, raqamli va yashil iqtisodiyot jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Aks holda texnologiya faqat iste'molchilik, manfaatparastlik yoki ekologik befarqlikni kuchaytirishi mumkin.

Bugungi kunda yoshlar faolligini rivojlantirishda ta'lim tizimining roli beqiyosdir. Ta'lim yoshlarni faqat tayyor bilimlar bilan qurollantirmasligi, balki ularda mustaqil fikrlash, muammo yechish, jamoada ishlash, ekologik va raqamli madaniyat, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirishi kerak. Ayniqsa, maktab, kollej, texnikum va oliy ta'lim muassasalarida raqamli kompetensiyalar bilan bir qatorda yashil tafakkurni rivojlantirishga e'tibor kuchaytirilishi zarur.

Yoshlar iqtisodiy faolligining yana bir muhim yo'nalishi - tadbirkorlikdir. Raqamli davrda tadbirkorlik faqat savdo yoki xizmat ko'rsatish bilan cheklanmaydi. U mobil ilovalar yaratish, ekologik mahsulot ishlab chiqarish, onlayn ta'lim

xizmatlari, agrotexnologiyalar, chiqindilarni qayta ishlash, energiya tejamkor qurilmalar ishlab chiqish, elektron tijorat va ijtimoiy biznes loyihalarida namoyon bo'lishi mumkin. Bunday faoliyat yoshlarni nafaqat daromad topishga, balki jamiyatdagi real muammolarni hal qilishga undaydi. Shu o'rinda "ijtimoiy tadbirkorlik" tushunchasiga alohida e'tibor qaratish lozim. Ijtimoiy tadbirkorlik iqtisodiy foyda bilan birga jamiyatga foyda keltirishni ham maqsad qiladi. Masalan, yoshlar nogironligi bo'lgan shaxslar uchun raqamli xizmatlar yaratishi, ekologik toza mahsulotlarni ommalashtirishi, qishloq joylarda ayollar va yoshlar bandligini ta'minlovchi kichik loyihalarni yo'lga qo'yishi mumkin. Bu jarayonda yoshlarning faolligi shaxsiy manfaat bilan umumiy manfaat uyg'unligiga asoslanadi [5, 104-b.].

Raqamli va yashil iqtisodiyot davrida yoshlarning faolligi global va milliy manfaatlar kesishgan nuqtada shakllanadi. Bir tomondan, yoshlar jahon mehnat bozori, xalqaro ta'lim platformalari, global ekologik harakatlar va raqamli kommunikatsiya tizimlari bilan bog'lanmoqda. Ikkinchi tomondan, ular milliy madaniyat, mahalla, oila, ona tili, tarixiy xotira va vatan ravnaqi kabi qadriyatlar bilan uzviy aloqada bo'lishi zarur. Falsafiy yondashuv yoshlarning zamonaviylik va milliylik o'rtasidagi muvozanatini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu borada neojadidchilik ruhida yangilanish g'oyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jadidlar ta'lim, ilm, kasb-hunar, milliy uyg'unlash va ma'rifat orqali jamiyatni taraqqiy ettirishni maqsad qilgan edilar. Bugungi raqamli va yashil iqtisodiyot davrida ham yoshlar ma'rifati, texnologik bilimga ega, ekologik ong, tashabbuskor va ijtimoiy mas'uliyatli bo'lishi talab etiladi. Demak, zamonaviy yoshlar faolligi tarixiy-ma'naviy ildizlardan uzilmagan holda, innovatsion tafakkur bilan boyitilishi kerak.

Yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish uchun bir nechta muhim shartlarni ko'rsatish mumkin. Birinchidan, yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish va ularni amaliy kasblarga yo'naltirish zarur. Ikkinchidan, yashil iqtisodiyotga oid bilimlar ta'lim jarayonining barcha bosqichlariga singdirilishi lozim. Uchinchidan, yoshlar startaplari, ijtimoiy biznes loyihalar va ekologik tashabbuslari moddiy va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlanishi kerak. To'rtinchidan, mahalla, oila, ta'lim muassasasi va davlat tashkilotlari o'rtasida hamkorlik kuchaytirilishi zarur. Beshinchidan, yoshlarning iqtisodiy faolligini ma'naviy tarbiya bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Shuningdek, yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligida gender tenglik masalasi ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Raqamli texnologiyalar qizlar va yigitlar uchun teng imkoniyatlar yaratishi, ularni zamonaviy kasblarga jalb etishi, ayniqsa, masofaviy ta'lim va onlayn mehnat orqali iqtisodiy mustaqillikni kuchaytirishi mumkin. Yashil iqtisodiyot loyihalarida ham yosh ayollar ishtirokini kengaytirish jamiyatning umumiy barqarorligiga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, raqamli va yashil iqtisodiyot davrida yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligi zamonaviy taraqqiyotning muhim omillaridan biridir. Bu faollik faqat iqtisodiy daromad topish yoki mehnat bozorida band bo'lish bilan cheklanmaydi. U yoshlarning jamiyatga daxldorlik hissi, ekologik mas'uliyati, raqamli savodxonligi, innovatsion fikrlashi, tadbirkorlik tashabbusi va ma'naviy qadriyatlariga tayanadi. Falsafiy yondashuv ushbu jarayonni chuqurroq tushunishga imkon beradi. Chunki u yoshlar faolligini inson erkinligi, mas'uliyati, qadriyatlari va ijtimoiy burchi bilan bog'liq holda tahlil qiladi. Raqamli texnologiyalar yoshlar uchun yangi imkoniyatlar ochsa, yashil iqtisodiyot ularga barqaror kelajak uchun javobgarlik yuklaydi. Demak, yoshlar zamonaviy iqtisodiyotning oddiy ishtirokchisi emas, balki uning ma'naviy, ekologik va innovatsion mazmunini belgilovchi faol kuchdir. Shu bois yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirishda raqamli kompetensiya, yashil tafakkur, tadbirkorlik madaniyati va ma'naviy qadriyatlarni bir butun tizim sifatida rivojlantirish zarur. Ana shundagina raqamli va yashil iqtisodiyot Yangi O'zbekiston taraqqiyoti, yoshlar bandligi, jamiyat barqarorligi va kelajak avlodlar farovonligiga xizmat qiluvchi kuchga aylanadi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6097-son Farmoni. – Toshkent, 2020.
3. Toffler E. Uchunchi to'liq. – Moskva: AST nashriyoti, 2010. – 784 b.
4. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. – 656 p.
5. Giddens A. Sociology. – Cambridge: Polity Press, 2009. – 1182 p.
6. Sachs J. The Age of Sustainable Development. – New York: Columbia University Press, 2015. – 544 p.
7. Karimov N. Yoshlar ijtimoiy faolligi va ma'naviy tarbiya masalalari. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2019. – 216 b.
8. Qosimov B. Milliy uyg'unlash: jamiyat, ma'rifat, fidoyilik. – Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2002. – 400 b.

Raqamli va yashil iqtisodiyot davrida yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligi: falsafiy yondashuv

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli va yashil iqtisodiyot sharoitida yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish masalasi falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, ekologik tafakkur, innovatsion mehnat madaniyati va tadbirkorlik tashabbuslari yoshlar hayotida yangi imkoniyatlar yaratishi asoslab beriladi. Maqolada yoshlarning faolligi faqat iqtisodiy jarayonlarda ishtirok etish emas, balki ijtimoiy mas'uliyat, ekologik ong, mehnatsevarlik, ijodkorlik va milliy qadriyatlar bilan uyg'un holda namoyon bo'ladigan murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida yoritiladi. Shuningdek, raqamli va yashil transformatsiya jarayonida yoshlar salohiyatidan samarali foydalanish bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, yoshlar faolligi, ijtimoiy mas'uliyat, ekologik ong, innovatsiya, falsafiy yondashuv.

Социально-экономическая активность молодежи в эпоху цифровой и зеленой экономики: философский подход

Резюме. В данной статье с философской точки зрения анализируется проблема повышения социально-экономической активности молодежи в условиях цифровой и зеленой экономики. Обосновывается, что цифровые технологии, экологическое мышление, инновационная культура труда и предпринимательские инициативы создают новые возможности для молодежи. В статье активность молодежи рассматривается не только как участие в экономических процессах, но и как сложное социально-философское явление, связанное с социальной ответственностью, экологическим сознанием, трудолюбием,

творчеством и национальными ценностями. Также представлены предложения и рекомендации по эффективному использованию потенциала молодежи в процессе цифровой и зеленой трансформации.

Ключевые слова: цифровая экономика, зеленая экономика, активность молодежи, социальная ответственность, экологическое сознание, инновация, философский подход.

Socio-economic activity of youth in the era of digital and green economy: a philosophical approach

Abstract. This article analyzes the issue of increasing the socio-economic activity of youth in the context of the digital and green economy from a philosophical perspective. It is argued that digital technologies, ecological thinking, innovative work culture and entrepreneurial initiatives create new opportunities for young people. The article interprets youth activity not only as participation in economic processes, but also as a complex socio-philosophical phenomenon connected with social responsibility, ecological consciousness, diligence, creativity and national values. The paper also provides proposals and recommendations for the effective use of youth potential in the process of digital and green transformation.

Key words: digital economy, green economy, youth activity, social responsibility, ecological consciousness, innovation, philosophical approach.
